

Божо В. Милошевић¹
Универзитет у Новом Саду,
Филозофски факултет,
Одсек за социологију
Нови Сад (Србија)

316:929 Милић В.(082)(049.32)
316(082)(049.32)
Осврћ
Примљен 06/05/2023
Измењен 25/05/2023
Прихваћен 25/05/2023
doi: [10.5937/socpreg57-44376](https://doi.org/10.5937/socpreg57-44376)

САЗНАЈНО ВРЕДНО (ПОД)СЕЋАЊЕ НА СОЦИОЛОШКИ ДОПРИНОС ВОЈИНА МИЛИЋА

Осврт на књигу / зборник радова *Социолошко наслеђе Војина Милића – 100 година од рођења* / Ур. Ж. Манић и А. Мирков/ Универзитет у Београду – Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања, 2022, 158 стр.

Сажетак: У овом осврту реч је о вредном зборнику социолошких текстова,

који су претходно саопштени на посебно организованом научном скупу на Институту за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Београду, септембра 2022. године, а који је уприличен у част стогодишњице рођења утицајног српског (и бившег југословенског) социолога Војина Милића. Аутори тих текстова претежно су млађи социолози, којима су професори на студијама били некадашњи Милићеви студенти/магистранди/докторанди. У девет оригиналних прилога у зборнику се систематски анализирају научни доприноси Војина Милића у пет кључних области социологије (социолошкој теорији, историји социолошке мисли, методологији социолошких истраживања, социологији сазнања и социологији науке).

Аутори тих прилога су врло прегледно, систематично и критички представили нека од најзначајнијих Милићевих становишта, која су га учинила препознатљивим међу социолозима и после више од четврт века од његовог упокојења. Неспорно је да тај њихов напор представља вредно настојање да се из домаће сазнајне (социолошке) баштине реafirмише оно што је највредније, што је допринело међународном угледу српске социологије и што омогућава садржајније и свеобухватније упознавање домаћег научног подмлатка са њом.

Кључне речи: Војин Милић (1922–1996), социолошки метод, социологија сазнања и науке, социолошка теорија, историја социологије

¹ bozo_mil@yahoo.com

Када се у једној земљи научне (полу)периферије, као што је Србија данас, по други пут за четврт века, организује посебан научни скуп на којем се расправља (постхумно) о доприносу једног научника (из сфере друштвених наука), то је, не само сазнајно вредан показатељ његовог значаја него и својеврстан културни догађај. То се управо десило 17. септембра 2022. године, на Институту за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Београду. Тада се један део, претежно млађе генерације, српских социолога окупио са циљем да отргне од заборава једног изузетног научника/социолога – Војина Милића.² Та њихова намера је произашла, не само зато што је Војин Милић непосредно допринео професионализацији домаћих социолога, учествујући у оснивању прве катедре/одсека социологије у Србији (и бившој Југославији) на поменутом факултету, него и зато што је (било) потребно да се Милићев допринос сагледа и валоризује из перспективе најновијих социолошко-сазнајних токова (јер је његов социолошки допринос управо претходио многим од тих савремених сазнајно-истраживачких покушаја да се разуме и објасни друштвена стварност). Као резултат тог заједничког окупљања/конференције једног дела српских социолога, настала је ова врло респектабилна студија/зборник социолошких текстова. Реч је о девет садржински вредних социолошких прилога (иако је на поменутој конференцији презентовано дванаест, а било је пријављено још шест прилога; али су пре конференције сви пријављени учесници припремили одговарајуће апстрактне својих саопштења, а уреднице – Жељка Манић и Анђелка Мирков – учиниле су их јавно доступним у виду посебне публикације) (*Конференција „Социолошко наслеђе Војина Милића – 100 година од рођења“*, стр. 2–26).

Имајући у виду релативну малобројност припадника социолошке професије у српском друштву, посебно оних који су заинтересовани да систематски пропитују и критички валоризују домаће сазнајно-социолошко наслеђе, бар у оном делу који нас је приближио средишту социолошке мисли у Европи и свету – као што је научни опус Војина Милића – и оволика заинтересованост пријављених и директних учесника конференције и приложених саопштења за овај зборник својеврстан су показатељ присутности Милићеве социолошке мисли на српским (и не само тим) универзитетима и после четврт века од његове смрти. С тим у вези је и наша констатација да је та конференција и специфичан културни догађај. Наиме, нису у домаћој научној заједници чести слични скупови и на њима поднета оригинална научна саопштења, која се односе на критичко пропитивање доприноса истакнутог домаћег научника – као што је Војин Милић – од стране домаћих колега/иница чији су професори били његови студенти/магистранди/докторанди. С обзиром на међупрофесионална омаловажавања и међуличне анимозитете, па и „гињајуће“ сукобе унутар појединих научних заједница – на шта ни савремена српска социолошка заједница није имуна³ – конференција посвећена једном од њих/нас, као најутицајнијем социологу у

² Први тематски скуп је одржан на Филозофском факултету у Београду, 1997. године – годину дана после смрти Војина Милића. Саопштења са тог скупа су публикована у часопису *Социологија* (в. *Sociologija* 39 (4)/1997).

³ Тај специфични, међулични, однос је незанемарљив чинилац у анализи односа у конкретной научној заједници, који је имао удела у покушајима да се „прећути“ Милићев препознатљив научно-професионални етос, или да се утиче на занемаривање његовог изузетног значаја за

међународним оквирима, указује на то да професионална поткултура и етички односи у социолошкој научној заједници нису сасвим „затрпани“ актуелном егоистичком комерцијализацијом на „тржишту знања“ и да нису сви њени припадници „потонули“ под површно „социолошко трагање за идентитетом *селфа*, а не друштва“ (како се то и наглашава у једној од расправа у овом зборнику) (Plić, 2022, str. 70).

С тим у вези, треба да нагласимо да су сви прилози са поменуте конференције, који су уврштени у овај зборник, написани као критичке социолошке расправе о неким проблемима којима се бавио Војин Милић, а не само као пригодни „омаж“ за 100-годишњицу његовог рођења. Треба имати у виду да је међу утемељивачима („оснивачима“ и „настављачима“) српске (па и бивше југословенске) социологије име Војина Милића препознатљиво, пре свега по специфичном „милићевском приступу“ у социологији, који је „у право време“ њене реafirмације у нас допринео њеној депровинцијализацији, као и по његовом доприносу професионализацији српске социологије која се огледа како у његовом учешћу у стручној комисији за писање (првог) плана и програма социолошких студија у бившој Југославији (на Филозофском факултету Универзитета у Београду, 1959. године) тако и у његовом доследном научно-професионалном „етосу“ који се препознавао у његовој научно-наставној активности (Milošević, 2014, str. VI, XIX).

У том смислу, овај зборник је критичка социолошка студија о неким теоријским и методолошким проблемима проучавања друштва, као и о посебним питањима односа друштва и сазнања/науке. Прилози у зборнику имају заједнички садржалац: критичко превредновање неких највреднијих садржаја у домаћој социологији из друге половине 20. века који су „надживели“ свог творца – Војина Милића. Садржајност и поуздана аргументација тих прилога добар су основ, не само за разумевање Милићевог доприноса социологији него и за увођење читаоца/лаца у сложену социолошку проблематику којом се Милић бавио, а која има средишње место у професионалном бављењу социологијом. Готово је извесно да ће појава овог зборника допринети да се студиозније приступи проучавању укупног Милићевог социолошког стваралаштва; посебно ако се има у виду да су се неке (ретке) критике тог стваралаштва у домаћој науци претежно заснивале на констатацији да се у његовој идејној позадини садржи (ново)марксистичко вредносно становиште. Из тих критика, Милићу се олако прилепила „етикета ортодоксног марксисте“ од стране ретких екстремних критичара, само зато што је његово стваралаштво настајало у време превласти марксистичког „погледа на свет“ иако Милићу марксистичка идејна оријентација није сметала да превазиђе (и) њене ограничености и да квалитетно анализира друштвене проблеме и објашњава најсложенија социолошка питања, а које има сазнајно трајнију вредност, па је отуда и данас актуелно (што се експлицитно наглашава и у више прилога овог зборника, посебно у прилогу Сање Петковске) (Petkovska, 2022, str. 129).

Поједини темати у овом зборнику су брижљиво разврстани у три кохерентне потцелине, тако да јасно указују на одговарајуће социолошке области у којима је Војин Милић оставио трајан сазнајни допринос, на који се са високим поуздањем

(ре)afirмацију и развој српске (као и бивше југословенске) социологије (Milošević, 2014, str. XXVIII, XXX; Marković i Kubiček, 2022, str. 27).

могу ослонити будући нараштаји социолога – као што су се у протеклих пет-шест деценија многе генерације социолога ослањале. Те целине су: „Историја социологије и социолошка теорија”, „Методологија социолошких истраживања” и „Социологија сазнања и социологија науке”. Иако неколико аутора у својим прилозима у зборнику таксативно прецизирају да се Милићево социолошко стваралаштво одвијало у пет социолошких области (историја социологије, социолошка теорија, методологија социолошких истраживања, социологија сазнања и социологија науке), наведено разврставање прилога у три целине овог зборника је само прилагођено приспелим радовима, али и могућностима да се прегледније и систематичније прати излагање садржаја тих радова – од општетеоријских, преко методолошких, до посебних сазнајно-научних проблема у њима. Пре него што изложимо неколико основних запажања о појединим радовима, који се налазе у оквиру те три потцелине, потребно је да нагласимо да је „штета”, за један научно вредан напор, што се половина пријављених учесника за наведени научни скуп / конференцију (чије резимее смо консултовали за овај приказ) није додатно потрудила да им се прилози нађу у овом сазнајно вредном зборнику социолошких текстова.

Од девет пријављених и изложених прилога на научном скупу, два прилога се налазе у првој потцелини овог зборника – „Социолошка теорија”. Реч је о прилозима у којима се садржајно и прегледно образлаже теоријски допринос Војина Милића разумевању друштвене структуре и могућностима социологије да је објасни на основу искуствене евиденције. При томе се, у оба рада ове потцелине (Marković & Kubiček, 2022; Gundogan, 2022), аргументовано наводе разлози за неоправдано запостављање тог Милићевог изузетно вредног доприноса домаћој социологији, од стране социолога који су, у последње две, две и по деценије, а посебно у време постсоцијалистичке транзиције српског друштва, проучавали промене у друштвеној структури. Аутори наведена два прилога из ове потцелине зборника исцрпно су консултовали велики број чланака, које је Милић објављивао 50-тих и 60-тих година 20. века, као и његову студију *Сѣрукѣура и ѥкрејѣљивостѣ Јуѥославије*, у којој су, после 30-так година од њиховог настанка, сабрани у једну целину неки од тих његових „раних радова”. Из сазнајно занимљиве и прихватљиве аргументације следи закључак тих аутора да су Милићева разумљива проучавања друштвене структуре и покретљивости – од пре 50-60 година – теоријско-методолошки утемељенија и у великој мери прихватљива и за актуелна проучавања структуралних односа и процеса, посебно процеса у сфери образовања у условима превласти новолибералне идеологије. Ту се наглашава да је Милић „незаслужено пао у заборав”, бар када је реч о увиду ових аутора у домаћа истраживања и публикације о друштвеној структури, а у којима се садржајније не указује на Милићева плодносна појмовно-теоријска образлагања и методолошка упутства. У њиховој врло плодносној анализи констатује се да су истраживања ових потоњих српских социолога („не-настављача”) недовољно адекватна друштвеним процесима о којима говоре и да су они неоправдано запостављали сазнајне доприносе Војина Милића који својом оригиналношћу „превазилазе своје време” (Marković & Kubiček, str. 28).

У другој потцелини овог зборника, од пет пријављених радова за поменути конференцију и презентованих у виду резимеа, публикују се три рада (Petrović, 2022;

Плић, 2022; Zvijer, 2022). Аутори тих радова су систематично и прегледно образложили изузетно значајне доприносе Војина Милића методологији социолошких истраживања. У њиховим радовима посебно су обрађени Милићеви доприноси који се тичу односа теорије и искуства у стварању кредибилне искуствене евиденције, уз критику вулгарног емпиризма и апстрактног холизма; затим његови доприноси разумевању комплементарности и триангулација код комбинованих (*mixed methods*) истраживања, који се посебно развијају и све више учвршћују у методолошким студијама од 90-тих година 20. века, и доприноси једном специфичном покушају да се на основу Милићевих схватања о тесној вези теорије и метода прошире методолошки видци и на примеру коришћења „визуелног метода” у социологији.

Јасмина Петровић, ауторка првог прилога из ове, друге, тематске потцелине зборника, сматра да је Милићево методолошко становиште, које се тиче односа методолошких начела и истраживачке праксе, засновано на објективизму као епистемолошкој позицији (Petrović, 2022, str. 53). Констатује се да је та позиција у складу са Милићевим ставом о јединствености логичко-епистемолошких начела за све теоријске науке, а да специфичност посебних методолошких поступака и техника истраживања произлази из природе предмета истраживања и степена развијености одређене науке. Да би та позиција у методологији социолошких истраживања била сазнајно плодносна, разумљиво је Милићево доследно инсистирање да се критички пропитују темељи на основу којих настају научни подаци (а тиче се испитивања њихове конструктне и операционалне ваљаности) и поступци за њихово прикупљање, и процедуре њихове обраде. Дакле, Милићево инсистирање на потреби повезивања теорије и емпирије – према овој ауторки – представља „два стуба” методологије, која се разумевају „као нужан пут развоја социологије” (Petrović, 2022, str. 53).

У другом прилогу методолошке потцелине Владимир Илић критички развија властити поглед на Милићеву методолошку „далековидост” која се овде спецификује на питања особености квантитативног, квалитативног и комбинованог приступа и њихових односа у одговарајућем савременом методолошком контексту. На поређењу сличности и разлика у схватањима о тим питањима, која су давно развијена код Војина Милића и оних који се тичу актуелних расправа о триангулацијама код комбинованих истраживања (а која данас произлазе, како аутор наглашава, из недовољно сазнајно утемељеног „англистичког провинцијализма” у науци уопште), могу се уочити и отклонити неке методолошке заблуде (Плић, 2022, str. 63). У том смислу, и сам аутор овде експлицитно обелодањује своју ранију заблуду коју је изнео поводом истих питања, од пре 30-так година, када је тврдио

„да је на логичком и епистемолошком плану предност квантитативног приступа што омогућује ригорозно тестирање више ривалских хипотеза, а да је упоредна предност квалитативног приступа што омогућује модификовање полазне хипотезе, преко веће осетљивости за неочекивана открића (*serendipities*)”.

Промена његовог става састоји се у тврдњи „да је и квантитативни приступ отворен према неочекиваним открићима, као и да квалитативни приступ може да послужи за поуздано тестирање хипотеза” (Плић, 2022, str. 64). Ово „признање” је у складу са високоразвијеном научном и професионалном етиком социолога, на чему инсистира

и Војин Милић у свим својим делима, а посебно у (обимном) делу *Социолошки метод*. У наставку образложења промене наведеног става овог аутора каже се да су сва три типа мерила – која се садрже у особеностима квантитативног, квалитативног и комбинованог приступа – заснована на операционализму, па „тип мерила одређује у који приступ (или, како се данас пише: парадигму) неко истраживање спада” (Плић, 2022, стр. 64). Дакле, из тог образложења произлази да је наведена заблуда Владимира Илића резултат, пре свега, ранијег „претераног” ослањања на англосаксонску литературу; када се поново вратио ишчитавању Милићевих текстова о датом питању – који су настајали на основу садржајне критичке анализа датог проблема, уз успешно коришћење литературе на енглеском, француском, немачком и руском језику – није му било тешко да из упоредне анализе оформи ново, истинитије гледиште. Такав однос према Милићевом социолошком наслеђу још једном потврђује да је оно хеуристички плодно и добрим делом актуелно. Остали део Илићевог излагања односи се на образложења зашто триангулације на пољу стварања искуствене евиденције треба схватити као шири појам у односу на комплементарност, као и на оштрију критику неких актуелних становишта у методологији, која покушавају да свој истраживачки „прагматизам” заснују на наводно филозофским расправама о комбинованим истраживањима, прикривајући одсуство њихове везе са социолошком теоријом.

Управо се у трећем раду методолошке тематске потцелине у овом зборнику инсистира на активnoj улози социолошке теорије приликом употребе неког методског поступка и њему одговарајућих техника за прикупљање научних података. Уз то се наглашава да је још потребнија критичка методолошка анализа тог проблема уколико су у науци изазовнији покушаји за примену нових поступака и техника. Ослањајући се на Милићеву критику о штетности „помодарства” и у сфери социолошке методологије, у том прилогу Немања Звијер настоји мало проширити „методолошки хоризонт” кроз критичку расправу о употреби визуелних метода у социолошкој истраживачкој пракси, посебно оних који се односе на визуелно документовање, односно на „употребу визуелног као податка” (Zvijer, 2022, стр. 73, 74, 77). Поред скретања пажње на класичну методолошку расправу о могућим грешкама које произлазе из „личне једначине” истраживача, и овом приликом се афирмише и актуелизује Милићев препознатљив методолошки став о значају теорије за метод; јер теорија „из визуелног материјала извлачи информације које могу бити социолошки третиране као податак” (Zvijer, 2022, стр. 77).

У трећој тематској потцелини овог зборника („Социологија сазнања и Социологија науке”) налазе се четири прилога (од шест пријављених и саопштених на поменутој научној конференцији). Реч је о радовима који тематизују нека питања и проблеме који валоризују и додатно „освежавају” велику социолошку област у којој је Војин Милић стваралачки деловао и у наслеђе оставио (још) два своја капитална дела (*Социологију сазнања* и *Социологију науке*). Та дела по оригиналности представљају сам врх социолошке мисли (у време када је Милић живео). Иако је реч о две комплементарне социолошке дисциплине, ипак и летимичан поглед на наслове прилога у овој потцелини зборника показује да само један рад (први у низу) припада подручју социологије сазнања, а да остала три третирају проблематику из подручја социологије науке.

Први прилог из треће потцелине („Утицај реакционарних идеја Николаја Велимировића и Јустина Поповића на организације крајње деснице у постсоцијалистичкој Србији”) урађен је тако да се састоји од уводног дела у којем аутор Јово Бакић јасно образлаже свој сазнајно-методолошки приступ проблему (и у којем се наглашава да он следи Милићеве идеје о значају социолошке критике идеологије/а) (Bačić, 2022, str. 93), као и од ауторове оштре критике религијске идеологије двојице српских православних теолога, чији се, према аутору, „реакционарни” идеолошки утицај „пузећим корацима” приближио програмима и политичким деловањима неких (истина још увек друштвено маргинализованих) српских политичких странака (Bačić, 2022, str. 94). Имајући у виду да је реч о сазнајносоциолошком раду и о аутору-социологу изразито критичке оријентације, анализа није без аргумената иако такве критике увек остају отворене за „критику критичке критике”.

У другом прилогу из ове тематски разноврсније потцелине зборника („Допринос Војина Милића проучавању глобалних неједнакости у производњи знања: теоријско разматрање употребе концептуалног пара средишта–периферије у проучавању организације науке”) ауторка Јелена Пешић актуализује код Милића уочену и студиозно образложену карактеристику савремених друштава, у којима се општедруштвене неједнакости преламају и у сфери настанка, организације и ширења научног знања (Pešić, 2022). И ту се указује на „пионирски допринос” Војина Милића, који више деценија претходи данас све учесталијем сазнајном третирању тог проблема „у терминима теорија зависности и светско-системске теорије (где се линије дистинкције повлаче између центра, полупериферије и периферије) или савремених постколонијалних теорија (у оквиру којих се разликују глобални север, глобални југ и, у новије време, глобални исток)” (Pešić, 2022, str. 105). У том смислу Јелена Пешић наглашава да се Милић критички односи према једностраном/схематском третирању организације науке у релацијама центар–полупериферија–периферија (која се састоји у придавању искључивог утицаја међународних токова на науку), па истиче и његово инсистирање да се у социолошку расправу укључе унутардруштвене противречности у којима се наука организује (од чега такође зависи релативно аутономан развој научног знања у конкретним друштвима) (Pešić, 2022, str. 122).

Следећи прилог у трећој потцелини зборника („Проучавање научноистраживачке политике периферних земаља у раду Војина Милића”) у извесној мери „логички” следи из претходног, с тим што се расправа у њему ограничава на научну политику „периферних земаља” (Petkovska, 2022). При томе, Сања Петковска наглашава да данас учесталија третирања „јавних политика” од стране научника (и у српском друштву) готово у потпуности запостављају чињеницу да је и на том сазнајном плану Војин Милић учинио прве значајне кораке, посебно у критичком пропитивању усмеравања научне делатности у тим земљама. Ауторка примећује да су, од стране савремених домаћих истраживача појединих друштвених проблема, „научноистраживачке политике почеле да се уводе са Запада напрасно, као да за њих на овим просторима чујемо први пут” (Petkovska, 2022, str. 128). С правом указујући на тај „провинцијални манир” у домаћем дисконтинуалном развоју знања (углавном због идеолошких разлога) (Petkovska, 2022, str. 129), Петковска додаје да је потребно савремену расправу о научним политикама наставити тамо где је стао Војин

Милић; уз њено инсистирање да је за то потребно интердисциплинарно повезивање социологије науке и социологије образовања (без чега се научна политика не може целовитије разумети, посебно због, како ауторка наводи, „запуштеног” сазнајног аспекта политике високог образовања) (Petkovska, 2022, str. 129).

Следећи прилог у овом делу зборника – „Милићев допринос наукометрији” – на концизан али и прегледан начин, не само да указује на допринос Војина Милића проучавању тог аспекта социологије науке већ и „проширује” критичко сагледавање доминантних савремених покушаја да се вреднује научно знање. Жељка Манић, ауторка овог прилога, наглашава да је „милићевски приступ у социологији” и данас плодносан, како за теоријско-методолошка питања те науке, тако и за разумевање смисла и домета наукометрије (укључујући библиометрију, анализу навођења и просопографију) (Manić, 2022, str. 142; Milošević, 1997, str. 611). При томе, Манић критикује неке (данас ретке у домаћој науци) погледе на тај допринос Војина Милића, који о томе говоре као да је реч о „популаризацији” наукометрије (Manić, 2022, str. 142). Онај ко се студиозније позабави(о) Милићевим радовима из социологије науке, не би могао извући такав закључак. Онај ко се, као ова ауторка, усредсредило на разумевање Милићевих емпиријских истраживања, не може олако да оспори његов допринос наукометрији, у којој је врло успешно применио библиометрију, претежно преко анализе навођења, као и просопографију. У јасно исказаној анализи Милићевог доприноса наукометрији, у овом прилогу су образложени начини на основу којих се примењују основни наукометријски налази, на теоријском и методолошком нивоу, у Милићевим истраживањима тих аспеката социологије науке, како у домену социолошких и других друштвених, тако и природних, техничких и медицинских наука. Указујући на најзначајније аспекте Милићеве наукометрије, коју карактерише јасан методски поступак за стварање широке искуствене евиденције, Манић наглашава да је тај социолог „дефинисао и одговарајућа мерила, попут производности универзитета, просечне јачине одзива на радове, негативних и позитивних показатеља међународне запажености, пондере простора посвећеног некој личности, а израђивао је и индивидуалне статистичке листиће за докторе и чланове комисија за оцену дисертације” (Manić, 2022, str. 156). Ова ауторка критикује савремена пренаглашавања наукометрије, у покушају да њени критеријуми буду основно мерило научног доприноса конкретног ствараоца. При томе, она подсећа на Милићев критички однос према једностраностима у ослањању на наукометријске квантитативне показатеље зато што се, како су то раније констатовали Тодор Куљић и Владимир Илић, „само свеобухватним и критичким проучавањем друштвених услова и кретања, институционалних околности, ступња научне развијености и улоге науке у друштву може (се) утврдити сазнајна вредност и друштвена корисност научних достигнућа” (Manić, 2022, str. 156; Kuljić & Ilić, 1993, str. 23). Сазнајном афирмацијом таквог погледа на наукометрију, реафирмише се потреба за ширим теоријским, социолошким приступом проучавању научне делатности и научне политике у савременим друштвима.

На крају навођења најзначајнијих доприноса појединих научних прилога у овом зборнику/студији, могу се запазити и неке њихове заједничке особине.

Иако се у свим прилозима зборника јасно изражава врло афирмативан став њихових аутора/ки, како према целокупном сазнајном опусу Војина Милића тако

и према питањима који произлазе из тематике тих прилога, у посебним анализама неког аспекта проблема изражава се и понеки приговор Милићу од стране истих тих аутора. На тај начин, ти аутори само потврђују да је Милићево третирање појединих социолошких проблема подложно критичком пропитивању и превредновању, посебно када се његова истраживања и објашњења настоје транспоновати на неке савремене друштвене проблеме или на нека теоријско-методолошка питања социологије. Можемо да додамо да је и сам Милић често у својим социолошким текстовима управо наглашавао да је непристрасност и отвореност за критику саставни аспект што објективнијег научног сазнања (Milić, 1986, str. 764; Milić, 2014, str. 259, 325, 405).

Из свих прилога овог интересантног зборника социолошких (научних) текстова следи недвосмислен закључак да се њихови аутори односе према Војину Милићу као према класику српске (и бивше југословенске) социологије. Са тим би могли да се сагласимо, пре свега имајући у виду да је Милићева књига *Социолошки метод* више од пола века незаобилазна литература у професионалном образовању социолога (па и њој сродних наука), што је ретка појава у савременим друштвено-хуманистичким наукама у нас. Поред прегледног увида у савремене курикулуме на српским и неким универзитетима држава бивше Југославије, и властито вишедеценијско научно-наставно искуство овог приказивача – које се темељи на читању и рецензирању више десетина социолошких публикација и чланака за разне часописе, као и учешћа на исто толико научних/социолошких скупова/конференција (не само у Србији) – може да потврди претходно саглашавање. Наиме, готово да се не може, у последњих педесет година, наићи на садржајнију студију о методима у социологији, али и о методима осталих друштвено-хуманистичких наука у Србији (али у значајном броју и на просторима бивше Југославије), у којој се аутори не ослањају на неки део из Милићевог *Социолошког метода*. Ипак, да прецизирамо претходну констатацију: после Милићеве смрти (1996), нешто ређе него раније, научници са простора бивше Југославије, посебно словеначке и хрватске колеге/инице, експлицитно се ослањају (како у наставним програмима, тако и приликом цитирања у научним радовима) на то једно од капиталних Милићевих дела. Али, и у вези са њима овај рецензент има мало другачије искуство од тих писаних показатеља. Наиме, када сам (по позиву), после две деценије „паузе” (по распаду/разарању бивше Југославије) учествовао на једној међународној конференцији у организацији Словеначке социолошке асоцијације (Марибор, 2012) и потом на једној (професионално „мешовитој”) међународној конференцији у Хрватској, више хрватских колега/иница (Опатија, 2013), обратило ми се питањем где могу набавити Милићеве књиге, посебно оне које су публиковане после *Социолошког метода* (јер су ту књигу многи одраније поседовали). Чак су неки од тих саговорника, који су студирали у време постојања „заједничке државе”, нагласили да они званично не стављају у наставне програме/курикулуме те књиге (као и књиге неких других њима лично прихватљивих аутора из Србије!), али да их користе не само за научне него и за наставне потребе. Извесно време после тих контаката, посредно (преко њима „знаног колеге из Србије”?) обратили су се телефоном овом приказивачу представници загребачке свеучилишне библиотеке са молбом да им „ако је могуће, набавим и поштом пошаљем” бар један примерак Милићеве књиге *Социологија науке* (јер су, како рекоше, „некако из Сарајева набавили” Милићеву

Социолоїїју сазнања, а Социолошки метод „имају одраније”). С обзиром на то да сам на известан начин учествовао у припреми те књиге за штампу (и као један од рецензената), радо сам из властите библиотеке послао два примерка тражене књиге (уз њих још и примерак књиге *Сїрукїура и йокреїљивосїї Југославије*), али нисам добио потврдан одговор о приспећу пошиљке. Из вишедеценијске сарадње са колегама/иницама из осталих држава бивше Југославије, (и) приказивач ове студије се уверио о њиховом третирању социолошког наслеђа Војина Милића као да је реч о (њиховом) „класику”. И такав однос колега/иница говори о високом вредновању Милићевог сазнајног опуса, како у Србији тако и изван ње.

Отуда и овај зборник текстова/прилога српских социолога представља вредно настојање да се из домаће сазнајне (социолошке) баштине реafirмише оно што је највредније, што је допринело међународном угледу српске социологије и што омогућава садржајније и свеобухватније упознавање домаћег научног подмлатка са њом. У том погледу, зборник би могао да послужи и као врло вредно уводно наставно штиво за разумевање социолошких питања која се третирају у садржајно обимним Милићевим делима.

Božo V. Milošević¹
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy,
Sociology Department
Novi Sad (Serbia)

A COGNITIVELY VALUABLE REMINDER AND MEMORY OF VOJIN MILIĆ'S SOCIOLOGICAL CONTRIBUTION

Opinion/Review of the book of proceedings *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* /edited by Ž. Manić and A. Mirkov/ University of Belgrade – Faculty of Philosophy, Institute of Sociological Research, 2022, 158 pp.

(Translation *In Extenso*)

Abstract: This opinion/review deals with a valuable collection of sociological articles that were previously presented at an especially organised scientific meeting at the Institute for Sociological Research of the Faculty of Philosophy, University of Belgrade, which was held in September 2022, to honour 100th anniversary of the birth of Vojin Milić, an influential Serbian (and former Yugoslav) sociologist. The authors of these articles are predominantly younger-generation sociologists, whose professors were Milić's former undergraduate students, master or doctoral students. In the nine original articles that these proceedings contain, the scientific contributions of Vojin Milić are systematically analysed in five key areas of sociology (sociological theory, history of sociological thought, methodology of sociological research, sociology of knowledge, and sociology of science).

The authors of the articles presented in a very structured, systematic and critical manner some of Milić's most important views, which make him recognisable among sociologists even after more than a quarter of a century since his passing. It is indisputable that they made a valuable effort to reaffirm what is most noteworthy from the domestic cognitive (sociological) legacy, which contributed to international reputation of Serbian sociology and thus allowed for a more substantial and comprehensive introduction of it to the domestic younger generations in science.

Keywords: Vojin Milić (1992–1996), sociological method, sociology of knowledge and science, sociological theory, history of sociology

¹ bozo_mil@yahoo.com

When in a country that is apparently (semi-)peripheral in scientific terms, as is the case with Serbia today, for the second time during the period of twenty-five years, a dedicated scientific conference is organised to discuss (posthumously) the contribution of a scientist (who was active in the field of humanities), it is not only a cognitively valuable indication of how important he was but it is also a form of cultural event. This is exactly what took place on 17th September 2022 at the Institute for Sociological Research of the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. On this day, a part of mainly younger-generation Serbian sociologists assembled for the purpose of continuously reminding of one of outstanding scientist/sociologists, Vojin Milić.² This intention of theirs stemmed not only from the fact that Vojin Milić directly contributed to professionalization of local philosophers, by participating in the establishment of the first sociology department/section in Serbia (and former Yugoslavia) at the Faculty of Philosophy, but also because it was, and it is, necessary to look into Milić's contribution and value it from the perspective of the most recent sociological-cognitive developments (because it was specifically his sociological contribution that preceded many of the contemporary cognitive-research attempts at understanding and explaining social reality). As a result of this gathering/conference, in which some of Serbian sociologist participated, this noteworthy study (proceedings) of sociological articles has been produced. It comprises nine content-wise valuable sociological contributions (although twelve articles were presented at the conference, with six more having been submitted; but before the conference all the applicants submitted respective abstract/summaries of their articles, while the editors - Željka Manić and Anđelka Mirkov - made them publicly available by compiling a special publication (*The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth Conference*, pp. 2-26).

Given a relatively small number of members of the sociological profession in Serbian society, especially those sociologists who are interested in systematically investigating and critically valuing the local cognitive-sociological legacy, at least to the extent in which it made us become closer to the centre of sociological thought in Europe and the world alike - as is the case with Vojin Milić's body of work - such a big interest of applicants and direct participants in the conference, as well as the number of submitted articles for these proceedings, is a form of indication how present the Milić sociological thought is in the Serbian (and not only Serbian) universities after such a long period of time, i.e., half a century since his passing. In this regard, we can reasonably acknowledge that this conference was a form of cultural event. Namely, it is not quite common in the local scientific community for similar scientific conferences to be held, and original papers to be submitted, these papers being relative to investigating the contribution of a local scientist, such as Vojin Milić, by local colleagues, whose professors were his former undergraduate students, master or doctoral students. Given the deprecating attitude within the profession, as well as personal antagonisms, even some "simmering" conflicts within certain scientific communities - which the Serbian sociological community is not immune to³ - this conference, that was dedicated to

² The first dedicated conference was held at the Belgrade Faculty of Philosophy in 1997, a year after Vojin Milić's demise. Proceedings from this conference were published in the journal *Sociologija / Sociology* (see 39 (4)/1997).

³ This particular, interpersonal, relationship is far from a negligible aspect in the analysis of relations within this specific scientific community, which has in part led to some attempts at "keeping quiet" about Milić's recognisable scientific-professional ethos, and resulted in his extraordinary importance

one of them/us, as the internationally most influential Serbian sociologist, is indicative of professional subculture and ethical relationships within the sociological scientific community not being entirely “crammed” with currently present egotistical commercialisation in the “knowledge market” and that not all of this community’s members “have sunk” below the surface of a shallow “sociological quest of the identity of *self* rather than society” (as noted in one of the articles from these proceedings (Ilić, 2022, p. 70).

In this respect, we should point out that all contributing articles from the conference that have been included in these proceedings were written as critique-based discussions on certain issues Vojin Milić had dealt with, rather than just an appropriate “homage” to mark 100th anniversary of his birth. What should be kept in mind is that the name of Vojin Milić is recognisable among the originators (“founders” and “those who continue”) of Serbian sociology (and former Yugoslav sociology alike). He is recognisable mainly for his specific “Milić-like approach” to sociology, which at the “opportune time” of its reaffirmation contributed to deprovincializing sociology in this region. He is also notable for his professionalization of Serbian sociology, which is reflected both in his participation in the committee of experts, that was established for the purpose of writing the (first) syllabus and curriculum for sociological studies in former Yugoslavia (in 1959 at the Faculty of Philosophy of the University of Belgrade) but also in his consistent scientific-professional “ethos” which could be identified in his scientific and teaching activities (Milošević, 2014, pp. VI, XIX).

With relation to this, the proceedings are a critique-based study of some theoretical and methodological issues of researching society, as well as specific questions of the relationship between society and cognition/science. Contributing articles in these proceedings have a common denominator: a critique-based reevaluation of some of the most valuable content in local sociology in the second half of the 20th century, which has “outlived” its creator Vojin Milić. Substantiality and reliable argumentation of these articles form a solid basis not only for understanding Milić’s contribution to sociology but also for introducing reader(s) to complex sociological issues that Milić dealt with, which holds a central position in dealing with sociology professionally. It is almost irrefutable that the publishing of these proceedings will contribute to a more studious investigation of the entire body of Milić’s sociological work; this in particular if we keep in mind that some (rare) critique of his work in local science was mainly based on acknowledging that a (neo)Marxist value positions underlay his ideological backdrop. Consequently, it was easy to label Milić as an “orthodox Marxist” by rare extremely critical authors, just because Milić’s work was created at the time of the prevalently Marxist “worldview”, although Milić’s Marxist ideological orientation did not prevent him from overcoming its limitations (as well), performing fine analyses of social issues, and explaining the most complex sociological matters, that have a more lasting value in cognitive terms. Hence, it remains valid to date (which is expressly noted in multiple contributions to these proceedings, especially that of Sanja Petkovska) (Petkovska, 2022, p. 129).

Certain thematic contributions in these proceedings have been meticulously divided into three coherent segments, thus clearly dealing with relative sociological fields in which Vojin Milić left a lasting cognitive contribution, which with a high degree of dependability may be relied upon by future generations of sociologists - as has been the case with many

for (re)affirming and developing Serbian sociology (and former Yugoslav alike) being neglected (Milošević, 2014, p. XXVIII, XXX; Marković and Kubiček, 2022, p. 27).

generations of sociologists in the past five to six decades. These parts are the following: *History of Sociology*, *Methodology of Sociological Research*, and *Sociology of Knowledge and Sociology of Science*. Although several authors in their contributing articles to the proceedings in an itemised manner specify that Milić's sociological works contained five sociological fields (history of sociology, sociological theory, methodology of sociological research, sociology of knowledge and sociology of science), the mentioned division of the articles in three segments of these proceedings has been adjusted to received papers but also to the possibility to follow these papers in a more structured and systematic manner - from general and theoretic, through to methodological and special cognitive-scientific issues in them. Before we proceed to presenting several major observations about particular articles that the three segments contain, it is necessary to point out that for a noteworthy effort in scientific terms, it is "such a shame" that half of the applicants for this gathering/conference (whose summaries have been reviewed for these purposes) have failed to put in additional effort by contributing to this valuable collection of sociological articles.

Out of the nine submitted and presented articles in this scientific conference, two of them belong to the first segment of these proceedings - *Sociological Theory*. In terms of content and structure, these articles explain Vojin Milić's contribution to understanding social structure and possibilities offered by sociology for the purpose of explaining it based on empirical records. In this context, both articles in this segment (Marković and Kubiček, 2022; Gundogan, 2022), provide argumentation and reasons for and unjustly neglected aspect of this Milić's extremely valuable contribution to local sociology, it being neglected in the past two, two and a half decades by sociologists who researched change in social structure, especially during the period of post-socialism transition of Serbian society. The authors of the two mentioned articles in this segment of the proceedings thoroughly reviewed a large number of Milić's articles that were published in the 1950s and the 1960s, as well as his study *The Structure and Social Mobility of Yugoslavia*, which, some thirty years after him having written these works, were collected in one group of his "early works". What follows from this, in cognitive terms interesting and acceptable argumentation, is a conclusion reached by these authors that Milić's broad research into social structure and social mobility - of some 50-60 years ago - is in the theory-methodology aspect more strongly founded and to a large extent also acceptable to current research into structural relationships and processes, especially processes in the field of education in the circumstances of prevalently neoliberal ideology. What they point out is that Milić "did not deserve to fall into oblivion", at least when it comes to insights of these authors in local research and publications that are relative to social structure, which in a more substantial manner demonstrate Milić's prolific notion-theoretic expositions and methodological instructions. In their very prolific analysis, they acknowledge that research by the latest Serbian sociologists (who "failed to continue") is not sufficiently adequate with regard to social processes which they discuss and that they unjustly neglect Vojin Milić's cognitive contributions that with their originality "went above and beyond their times" (Marković and Kubiček, 2022, p. 28).

In the second segment of these proceedings, out of the five papers submitted for the conference, which were presented in the form of summaries, three papers were published (Petrović, 2022; Ilić, 2022; Zvijer, 2022). The authors of these papers in a systematic and structured manner explained Vojin Milić's exceptional contributions to the methodology

of social research. In their papers, they particularly deal with Milić's contributions that are relative to the relationship between theory and experience in the forming of reliable empirical records, along with a critique of vulgar empiricism and abstract holism. Additionally, they deal with Milić's understanding of complementarity and the triangulation in mixed method research, which were especially developed and became prevalent in the methodological studies during the 1990s, this contributing to a specific attempt to expand methodological views on the example of the "visual method" in sociology, and this based on Milić's views of a close connection between theory and method.

Jasmina Petrović, the author of the first article from this second thematic segment of the proceedings, deems that Milić's methodological view, which is relative to the relationship between methodological principles and research practices, is based on objectivism as an epistemological view (Petrović, 2022, p. 53). She establishes that this position is in accordance with Milić's view on the uniqueness of logical-epistemological principles that are applicable to all theoretical sciences and that the particularity of special methodological procedures and technical research arise from the nature of the subject of research and on how developed particular science is. In order for this position in the methodology of sociological research to be prolific in cognitive terms, it is understandable that Milić's consistent insistence on critique-based inquiry into the foundation based on which scientific data are created (this being relative to their construct and operational validity) as well as the procedure for their collecting, and procedures used for processing them. Hence, Milić's insistence on the need to connect theoretical and empirical aspects - according to the author of this article - stands for "two pillars" of methodology, which are understood as a "necessary road to the development of sociology (Petrović, 2022, p. 53).

In the second contributing article of this segment, Vladimir Ilić develops in a critique-based manner his own view of Milić's methodological "long-sightedness", which he specifically divides into the issues of particularity of the quantitative, qualitative, and mixed approach as well as their relations in the appropriate methodological context. Based on the comparison of similarities and differences in understanding these issues, long ago developed by Vojin Milić, and those matters that are relative to current discussions on triangulations in mixed research methods (which today, as noted by the author, arise from cognitively insufficiently based "English provincialism" in science in general), some methodological misapprehensions may be identified and removed (Ilić, 2022, p. 63). In this connection, the author himself expressly discloses his previously presented misapprehension regarding the same issues, which he had some 30 odd years ago, when he argued that

"in logical and epistemological terms, the advantage of the quantitative approach is that it provides very strict testing of multiple antagonist hypothesis, while a comparative advantage of the qualitative approach allows for modifications of the starting hypothesis, by means of stronger sensitivity to serendipities".

A change in his view refers to his argument that "the quantitative approach is also open to serendipities, as well as that the qualitative approach may serve the purpose of reliable testing of hypotheses" (Ilić, 2022, p. 64). This "confession" is consistent with a highly developed scientific and professional ethic of sociologists, which Vojin Milić insists upon in all his works, in particular in his extensive work *The Sociological Method*. Further in his

explanation of change in the mentioned position of this author, it is noted that all three types of benchmarks - which are contained in the characteristics of the quantitative, qualitative and mixed approaches - are based on operationalism. Hence, “the type of benchmark defines what approach (or to use the term we hear these days: paradigm) certain research belongs to (Ilić, 2022, p. 64). What follows from this explanation is that the mentioned misapprehension of Vladimir Ilić’s is mainly the result of an earlier “excessive” reliance upon Anglo-Saxon sources. When he went back to reading Milić’s works on the subject matter - this having been written based on a substantial critique-based analysis of the given matter, for which purpose various sources in English, French, German, and Russian were successfully used. Therefore, it was not difficult for him to form a new, more accurate view on the basis of this comparative analysis. Such approach to Milić’s sociological legacy once more confirms that it is productive in heuristic terms, and in good part current. The remaining part of Ilić’s article refers to explanations as to why triangulation in the field of creating more empirical records should be understood as a broader term compared to complementarity, as well as to a more severe critique of some other current views in the area of methodology, which are attempting to base their research “pragmatism” on allegedly philosophical discussions on mixed research, thereby concealing the absence of their relationship with sociological theory.

It is specifically in the third article that belongs to this thematic segment of these proceedings that it is insisted upon an active role of sociological theory, when using a certain method procedure and techniques connected therewith, for the purpose of collecting scientific data. In addition to this, it is pointed out that a critique-based methodological analysis of relative issue is even more required if there are strongly challenging attempts to apply new procedures and techniques. In reliance of Milić’s critique of detrimental effects of “popularity” in the field of sociological methodology, Nemanja Zvijer in his article attempts to somewhat expand the “methodological horizon” through a critique-based discussion of the use of visual methods in sociological research practices, especially those that are relative to visual forms of documenting, i.e., the use of “the visual as data” (Zvijer, 2022, p. 73, 74, 77). Apart from diverting attention from the classical methodology discussion on possible errors that arise from a researcher’s “personal equation”, this opportunity is used to reaffirm and make the readers aware once more of Milić’s recognisable methodology view regarding the importance of theory for the method. Since theory “draws from the visual materials information which may be sociologically treated as data” (Zvijer, 2022, p. 77).

In the third thematic segment of these proceedings (*Sociology of Knowledge and Sociology of Science*), there are four contributing articles (out of the six submitted and presented at the mentioned conference). These are papers that deal with the themes covered by some matters and issues that value and additionally “invigorate” a large sociological area in which Vojin Milić left significant creative work as his legacy, through two more capital works (*Sociology of Knowledge* and *Sociology of Science*). Regarding their originality, these works stand for superior sociological thought (during the tie in which Milić lived). Even though they are two complementary sociological disciplines, however even as much as a glance at the title of contributing articles in this segment of the proceedings shows that only one paper (the first one) belongs to the field of sociology of knowledge, whereas the other three deal the issues relative to the field of sociology of science.

The first article in the third segment of the proceedings (*The Impact of Reactionary Ideas of Nikolaj Velimirović and Justin Popović on Far-Right Organisations in Post-Socialist*

Serbia) consists of an introduction, in which the author Jovo Bakić in clear terms explains his cognitive-methodological approach to the issue (in which it is noted that he follows Milić's ideas on the importance of sociological critique of ideology/ideologies) (Bakić, 2022, p. 93). There is also the author's stark criticism of religious ideology of the two Eastern Orthodox theologians, whose, according to this author, "reactionary" ideological impact "sneaked into" the agenda and political activity of some (admittedly still socially marginalised) Serbian political parties (Bakić, 2022, p. 94). Given the fact that this paper is cognitive-sociological in nature and that its author-sociologists is utterly critically-oriented, his analysis is not without any argumentation, although such critique always leaves room for a "critique of critical criticism".

In the second contributing article in this thematic segment of the proceedings, which is more versatile (*Vojin Milić's Contribution to the Study of Global inequalities in the Production of Knowledge: A Theoretical Consideration of the Use of the Conceptual Pair Centre-Periphery in the Study of the Organisation of Science*), the author Jelena Pešić makes once more current what she identified in Milić's works, in which he meticulously explained a characteristic of modern societies, in which general social inequality is reflected in the sphere of its origination, organisation and expansion of scientific knowledge (Pešić, 2022). This is where she acknowledges Vojin Milić's "pioneering contribution" which preceded by many decades what is today being more commonly dealt with, i.e., cognitive treating of this issue "with the use of the terms theory of dependency and world-systemic theory (in which the lines of distinction among them are drawn between the centre, semi-periphery and periphery) or contemporary postcolonial theories (within which there is a distinction between the global North, global South, and more recently the global East)" (Pešić, 2022, p. 105). In this relation, Jelena Pešić notes that Milić's position is critical regarding the unilateral/schematic treatment of the organisation of science in the centre-semiperiphery-periphery relations (which consist solely in ascribing the role of impact on international developments on science). Accordingly, she additionally draws attention to his insistence upon sociological discussion also including inter-society contradictions, in which science organises (upon which is also dependent a relatively autonomous development of scientific knowledge in particular societies) (Pešić, 2022, p. 122).

The next contributing article in the third segment of the proceedings (*Study of Science-Research Policies of Peripheral Countries in the Works of Vojin Milić*) is to an extent a "logical" continuation of the preceding article. However, the discussion in this article is limited to scientific policies of "peripheral countries" (Petkovska, 2022). In addition to this, Sanja Petkovska points out that an ever more increasing dealing with "public policies" by scientists (in Serbian society alike) almost entirely oversee the fact that on the cognitive level Vojin Milić also made first significant steps, especially in terms of critical questioning of directing scientific activities in such countries. The author notes that, as far as contemporary local researchers of certain social issues are concerned, "science-research policies have out of the blue started to be imported from the West, as if we had never heard of them before in this region" (Petkovska, 2022, p. 128). Rightfully pointing out this "provincial position" in the local discontinuous development of knowledge (mainly due to ideological reasons), Petkovska goes on by adding that it is necessary to continue the contemporary discussion on scientific policies exactly where Vojin Milić stopped (Petkovska, 2022, p. 129). With her

insistence that what it takes for this to be carried out is interdisciplinary connection between sociology of science and sociology of education (without which science policies cannot be understood in a more comprehensive manner, especially due to, as the author notes, “neglected” cognitive aspect of the policy of higher education) (Petkovska, 2022, p. 129).

The following article in this segment of the proceedings, *Milić's Contribution to Scientometrics*, in a concise yet structured manner presents how Vojin Milić contributed to the study of this aspect of the science of sociology but also “expands” a critical review of prevalent contemporary attempts at valuing scientific knowledge. Željka Manić, the author of this article, argues that the “Milić-like approach to sociology” still yields results both in terms of theoretical and methodological issues of this science but also in terms of understanding the purpose and scope of scientometrics (this including bibliometrics, the analysis of citing, and prosopography) (Manić, 2022, p. 142; Milošević, 1997, p. 611). In dealing with the said matters, Manić is critical of certain (these days in local science very few) views of this contribution of Vojin Milić, that speak of it as if it were “popularisation” of scientometrics (Manić, 2022, p. 142). If one were to look into more studiously Milić's works in the field of sociology of science, this is not a conclusion that could be drawn. Those who focus, as is the case with this author, on understanding Milić's empirical research, cannot easily refute his contribution to scientometrics, in which he very successfully applied bibliometrics, mainly through citing as well as prosopography. In an analysis which with strong clarity presents Milić's contribution to scientometrics, this article explains the manners based on which the main scientometric findings are applied, both on theoretical and methodological levels, in Milić's research of these aspects of sociology of science, both in the domain of sociological science and other humanities, and also of natural, technical, and medical sciences. By pointing out the most significant aspects of Milić's scientometrics, which are characterized by a methodological procedure for creating broad empirical records, Manić notes that this sociologist “also defined appropriate benchmarks, such as productivity of universities, average intensity of response to papers, negative and positive indicators of how noticed certain content is internationally, weighting of the space dedicated to particular person, and he also created individual statistical sheets for doctoral candidates and panel members who assess submitted doctoral theses” (Manić, 2022, p. 156). This author is critical of today's excessive emphases on scientometrics, the purpose of which is to have its criteria be the main indicator of scientific contribution of particular author. However, she reminds that Milić held a critical position on unilateral reliance on scientometric quantitative indicators since, as was previously acknowledged by Todor Kuljić and Vladimir Ilić, “it is only through comprehensive and critical study of social circumstances and dynamics, prevailing circumstances in institutions, level of development and the role of science in society, that the cognitive value and social usefulness of scientific achievements can be established (Manić, 2022, p. 156; Kuljić and Ilić, 1993, p. 23). Through cognitive affirmation of such a view of scientometrics, we can reaffirm the need for a broader theoretical, sociological approach to research of scientific activity and science policy in modern societies.

With all his most significant contributions presented in various contributing articles in the proceedings/study, which can be noticed is that they have certain features in common.

Although all the articles in these proceedings clearly demonstrate a very positive attitude of all of their authors, both in terms of the comprehensiveness of Vojin Milić's

cognitive body of work, and in terms of the issues that arise from the subjects dealt with in these articles, in separate analyses of particular aspect of an issue, there are also certain differences in opinion between Milić and these authors. In this manner, not only do said authors confirm that Milić's treatment of certain sociological matters can be subject to critical questioning and revaluating, especially when his research and explanations aim to be transposed to some contemporary social problems or to some theoretical-methodological issues of sociology. We can also add that Milić himself pointed out in his sociological works that being unbiased and open to criticism formed an integral aspect of scientific cognition that can be as objective as possible (Milić, 1986, p. 764; Milić, 2014, p. 259, 325, 405).

What follows from all the contributing pieces in these proceedings of sociological (scientific) articles is an unequivocal conclusion that their authors perceive Vojin Milić as a classic of Serbian (and former Yugoslav) sociology. We could agree with this, mainly taking into account the fact that Milić's book *Sociological Method* has been for more than half a century a mandatory reference in the education of professional sociologists (and professionals in similar sciences), which is quite rare in present-day social science and humanities in Serbia. Besides the well-structured overview of modern curricula in Serbia and some other universities in the ex-Yugoslav countries, but also the many decades of this reviewer's science-teaching experience - which is based on perusing and redacting several dozen sociological publications and articles for various journals, as well as participation in as many scientific/sociological gatherings/conferences (not only in Serbia - can bear witness to the above-described agreement. Namely, in the past fifty years, one can almost not come across any more substantial study of methods in sociology, but also of methods in some other humanities and social science in Serbia (but to a large extent in the region of former Yugoslavia), in which authors fail to rely on at least some segment of Milić's *Sociological Method*. However, we need to be more precise about what has just been mentioned: following the passing of Milić (1996), somewhat more rarely than before it, scientists from former Yugoslavia, especially our Slovenian and Croatian colleagues, expressly rely (both in syllabuses and in citations in scientific papers) on one of the Milić's major works. However, in this regard, the author of this paper has a somewhat different experience than may be seen in written indicators. Namely, when as a visiting professor, after a two-decade-long "respite" (after the breakup of former Yugoslavia), I participated in an international conference organized by the Slovene Sociological Association (Maribor, 2012) and subsequently at a (professionally "mixed") international conference in Croatia (Opatija, 2013), several Croatian colleagues asked me where it was possible to buy Milić's books, especially those that were published after the *Sociological Method* (because they had had this book earlier). Some of the colleagues, who were university students at the time of "our country", even mentioned that they did not officially include these books in syllabuses/curricula (as is the case with the books of some other authors from Serbia, whom they find acceptable!?), adding that they used them not only for scientific purposes but also for teaching ones. Some time after these contacts were established, they indirectly (through "a colleague from Serbia they knew"?), representatives of the Zagreb University Library phoned the author of this paper and asked "if it was possible to get them and mail them" at least one copy of Milić's *Sociology of Science* (because, as they noted, "they somehow got from Sarajevo" Milić's *Sociology of Knowledge*, while they "had from before"

his *Sociological Method*). Given the fact that to an extent I participated in the preparation of this book for printing (also as one of the reviewers), I was more than happy to oblige by sending them from my own personal library two copies of the book they had asked for (along with a copy of *The Structure and Social Mobility of Yugoslavia*). However, I never got delivery confirmation. From many decades of collaboration with colleagues from other former Yugoslav republics, the reviewer of this study has also been able to see how they treat sociological legacy of Vojin Milić, as if he were (their own) “classic”. Moreover, this attitude of colleagues speaks volumes of how highly appreciated Milić’s cognitive body of work is, both in Serbia and beyond.

Hence, these proceedings/contributing articles of Serbian sociologists stand for a valuable effort to reaffirm what is most valuable from the domestic cognitive (sociological) legacy, which contributed to international reputation of Serbian sociology and thus provided a more substantial and comprehensive introduction of it to the domestic younger-generation scientists. In this relation, the proceedings could serve as a valuable introduction to the syllabus, which would be useful for understanding sociological issues that are treated in content-extensive works of Milić.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Bakić, J. (2022). The Impact of Reactionary Ideas of Nikolaj Velimirović and Justin Popović on Far-Right Organisations in Post-Socialist Serbia. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (93–104). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Conference – *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth*. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (2–26). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Gundogan, D. (2022). Vojin Milić’s contribution to the study of horizontal educational inequalities within higher education. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (31–44). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Ilić, V. (2022). Milić’s understanding of complementarity and the triangulation in mixed methods research. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (63–72). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Kuljić, T. and V. Ilić (1993). About the sociological thought of Vojin Milić. In: *Proceedings of the Faculty of Philosophy, Series B, Social Sciences*, no. XVI, *Vojin Milić Memorial*. Beograd: Filozofski fakultet. [In Serbian]

- Manić, Ž. (2022). Milić's contribution to scientometrics. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (141–158). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Marković, A. and Kubiček A. (2022). One More Insight into the (Forgotten) Theory of Social Structure – Vojin Milić in the Quill of Contemporary Domestic Sociologists. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (11–30). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Milić, V. (1986). *Sociology of knowledge*. Sarajevo: Veselin Masleša. [In Serbian]
- Milić, V. (2014). *Sociological method – 4th Edition*. Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]
- Milošević, B. (1997). The importance of Vojin Milić for sociology of labour. *Sociologija* 39(4), 609–628. [In Serbian]
- Milošević, B. (2014). The knowledge-methodological thought of Vojin Milić: a permanent basis for the professional recognition of sociologists in Serbian (as well as in the former Yugoslav) society. Instead of a preface. In: V. Milić, *Sociological method*, 4th edition (V–XXXI). Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]
- Pešić, J. (2022). Vojin Milić's Contribution to the Study of Global inequalities in the Production of Knowledge: A Theoretical Consideration of the Use of the Conceptual Pair Centre-Periphery in the Study of the Organisation of Science. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (105–125). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Petkovska, S. (2022). Study of scientific research policy of peripheral countries in the work of Vojin Milić. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (127–140). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Petrović, J. (2022). Producing Credible Empirical Evidence for Sociological Research – Vojin Milić's Contribution to the Development of Methodological Principles and Research Practice. In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (47–61). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]
- Sociologija* (1997). Thematic block of articles from the first scientific meeting dedicated to Vojin Milić's contribution to sociology, *Sociologija* 39(4). [In Serbian]
- Zvijer N. (2022). Possibilities for Using Visual Methods in Sociology. In: *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* In: Ž. Manić, A. Mirkov (eds.) *The Sociological Legacy of Vojin Milić – 100th Anniversary of His Birth* (73–89). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja. Available at: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sociolosko-nasledje-Vojina-Milica-za-NBS.pdf>. [In Serbian]